

УНИВЕРЗИТЕТ У БАЊОЈ ЛУЦИ
ФИЛОЛОШКИ ФАКУЛТЕТ

ФИЛОЛОГ

ЧАСОПИС ЗА ЈЕЗИК, КЊИЖЕВНОСТ И КУЛТУРУ

УНИВЕРЗИТЕТ У БАЊОЈ ЛУЦИ
ФИЛОЛОШКИ ФАКУЛТЕТ

III/2011

СТАРИ ДУБРОВНИК У СРПСКОЈ КЊИЖЕВНОСТИ

Злата Бојовић, *Стари Дубровник у српској књижевности*, Службени гласник, Београд, 2010.

У издању београдског Службеног гласника изашла је књига Злате Бојовић, *Стари Дубровник у српској књижевности*. Књигу чини 16 радова, у којима је Бојовићева писала о занимањима српских писаца за дубровачке теме, а сви они свједоче о живој и богатој традицији старог Дубровника у српској књижевности.

Први рад („*Маројица Кабога*” *Матије Бана и дубровачка историја*) посвећен је драми Матије Бана о Маројици Кабоги, који је објавио у *Словинцу* 1880. Ауторка прво подсећа на необичну судбину дубровачког властелина Маројице Кабожића (1630–1692), инспиративну не само за Матију Бана већ и за друге писце, историчаре и историчаре књижевности. Млади силник, након што је убио свог рођака, побјегао је и заклон нашао код фрањеваца. Дубровачка влада направила је преседан, извукла га из окриља цркве и осудила на доживотну тамницу. Након великог земљотреса у Дубровнику 1667. године, избавио се из рушевина и са преживјелом властелом почео да се бори за спас дубровачке републике. Остатак његовог живота обиљежило је ово жртвовање, а у 19. вијеку постао је јунак драма. Бан је дјело након неколико година прерадио. Бојовићева упоређује ове двије верзије и коментарише их. Закључује да је за Матију Бана, без обзира на то што је познавао и историју и легенду (одакле је црпио више података), постојао само Матија Кабожић, као симбол највишег идеалног патриоте.

У раду *Дубровачке теме* Андре Гавриловића сагледано је свеукупно баљење Андре Гавриловића Дубровником и дубровачком књижевношћу (писао је о Гундулићу и његовим дјелима, написао је неколико кратких драма, инспирисаних ликовима романтичних епизода из *Османа*, писао је приче из дубровачке прошлости о познатим личностима и необичним догађајима, пјесме, путописе и културноисторијске и историјске прилоге, као и низ евокација у другим дјелима). Прати се са озбиљношћу и акрибијом његов рад у објављеним дјелима, али и у необјављеним списима (велики дио је необјављен) и као историчара књижевности и као писца.

Познато је у историји књижевности да су антологијски стихови *Сада сам остављен срид морске пучине*, које је исписао Џоно Каличевић 1421. године, остали недовршени. Ауторка пише како се преписивач или аутор зауставио не довршивши мисао и тако оставио недоумицу шта се до краја збило и како се осјећао страдалник када је, последије недаћа које су га снашле на пучини, припионакопно. Наводи да је неразјашњена драматичност фрагмента својом загонетком инспирисала и касније пјеснике да недовршене стихове домисле и допјевају, међу њима су Милан Савић и Љубомир Симовић. *Најстарији дубровачки стихови у песмама Милана Савића и Љубомира Симовића* текст је који доноси допуну ових стихова од стране пјесника 20. вијека, уз коментар да довршеци представљају само дио њихових

литерарних доживљаја старог Дубровника, његове прошлости и његове књижевности.

Књигу чини занимљивом и чињеница да Бојовићева књижевне анализе освјежава интересантним подацима, те на тај начин читаоцима приближава грађу и олакшава разумијевање појединих дјела. Тако, пишући о новелама Вида Вулетића Вукасовића, једног од најбољих зналаца дубровачке прошлости (*Дубровачке легенде у новелама Вида Вулетића Вукасовића*), подсјећа и на једну занимљивост, да је уз новелу *Причек цара Душана у Дубровнику год. 1349*. Вид Вулетић Вукасовић објавио, као илустрацију, тек насталу слику Марка Мурата, инспирисану истим догађајем и легендом, *Долазак цара Душана у Дубровник*, те да је Марко Мурат био позван да са групом српских умјетника учествује на свјетској изложби у Паризу 1900. Тада је насликао ову слику, за коју је у Паризу добио орден и диплому *Officier d'Academie*. Поред анализе драме Николе Ђурића (оцијењена као у свему слаба и огољена дидактична комедија, у којој нема хумора, те да не би имала дражи да није смјештена у привлачни декор старог Дубровника), необичног назива *Све за љубав науке с мученицом Цвијете Зузорић*, у истоименом чланку износи и низ информација о времену када је настала драма. То је период када је Удружење пријатеља уметности *Цвијета Зузорић* (основано у Београду 1922) добило крајем 1928. године свој Павиљон „Цвијета Зузорић“ на платоу Малог Калемегдана, а Ђурићева драма била је позоришни прилог том догађају. Само удружење су од почетка подржали познати писци и умјетници (Сима Пандуровић, Иво Андрић, Милош Црњански, Станислав Винавер), а на приједлог Бранислава Нушића Павиљон је добио име у знак сјећања на љубитељку умјетности која је у старом

Дубровнику у свом стану окупљала књижевнике и умјетнике.

Рад „Гундулићев Осман“ роман Душана Богосављевића објашњава на који начин је Богосављевић покушао да приближи читаоцима 20. вијека еп *Осман*, најпознатије Гундулићево дјело (иначе, Душан Богосављевић начинио је неколико прерада дјела из класичне литературе за младе читаоце), такође се наводе измјене које је Богосављевић уносио и функција тих измјена, те се закључује да аутор романа није прераду ни стварао ни доживљавао као прости пренос садржаја из једне форме у другу, већ и као сопствено књижевно дјело.

Дубровник је био инспирација и двојци великих српских писаца: Милошу Црњанском и Иви Андрићу. Познати цитат из путписа *Дубровник М. Црњанског: Док је над целом земљом магла и снег, довољно је да кажем себи: „Сад је у Дубровнику Сунце”, па да осетим како ме издалека греје*, ауторка је изабрала као мото за рад *Стари Дубровник у виђењима Милоша Црњанског*. Иако Дубровник није био велика ни често тема овог српског писца, Бојовићева пише да је у неким временима бивао опсједнут њиме. Тада су настајале разне импресије које је износио у путописима, репортажама, водичима, у аутобиографским биљешкама, а и узимао га је као мјеру за лијепо. Као нарочито значајне године наводи 1927. и 1928, када је, боравећи дуже у Дубровнику, писао и објављивао путописне биљешке и репортаже у којима је показао да је добро познавао дубровачку историју и умјетност, стару архитектуру. Анализирајући и остала мјеста у прози Милоша Црњанског гдје је искрсавао стари Дубровник, закључује да је Црњански разумијевао природу његовог некадашњег живота. И Иво Андрић се, по ауторкином мишљењу, бавио вијековима дубровачке прошлости широко, истрајно, прецизно, са научничком савјешћу. У раду *За-*

нимање *Иве Андрића* за дубровачке теме доказује Андрићево интересовање за дубровачке ренесансне и барокне писце, дубровачку историју и живот тог града у прошлости, истичући да је Дубровник био Андрићева трајна тема, која је у неким прозним дјелима, а нарочито у његовим забиљешкама и плановима, обухватала различито виђење и асоцијације.

Александар Видаковић (школован у Енглеској, студирао енглески језик и књижевност у Кембриџу и Оксфорду, познат као поуздан рецензент књига енглеских писаца, приповједач, есејиста, новинар) објавио је роман *Марин Сорго*, којем је оквирна тема био живот у Дубровнику у другој половини 16. вијека. Рад *Дубровник XVI века у роману „Марин Сорго“* Александра Видаковића доноси оцјене историчара књижевности, овог романа, као и аутропокино мишљење о самом роману, уз коментар да се може Видаковићу замјерити све и оспоравати сваки списатељски потез који је начинио, али му се не може ниједном примједбом оспорити племенито осјећање љубави према старом Дубровнику.

Како се Дучић са страшћу истраживача и осјећањем родољубља вишег реда посветио спасавању од заборавља Саве Владиславића Рагузинског, утврђује се у раду *Монографија Јована Дучића о Сави Владиславићу Рагузинском*. Истиче се да је детаљно представљао сваки његов корак, анализирајући историјске услове и коментаришући их, не увијек без претјеривања. Помиње се да ма колико била романескна судбина Саве Владиславића, реконструисана у монографији, она ипак не би „заробила“ Дучића да у њој није било мјеста која су мотивисала и њега лично, те да су за Дучића важније од свега у животу Саве Владиславића биле његове непрекинуте везе са крајем из кога је потицао. Рад доноси објашњење Дучићеве мотивисаности да напише ово дјело, однос писца према поје-

диним дијеловима јунаковог живота, док се смисао овог Дучићевог подухвата и вриједност његове монографије проналази у опасци да овом монографијом Дучић није само враћао српском народу и Херцеговини њиховог племенитог сина, него је враћао и своје народу свијест о њиховим највећим вриједностима – духу, култури и врлинама, који су чинили језгро његове виталности.

У тексту *Дубровник – зимска прича* Ивана В. Лалића и Кључеви светог Влаха Љубомира Симовића ауторка објашњава да је велики земљотрес који је 6. априла 1667. године разорио знатан дио територије Дубровачке републике и у коме је највише страдао сам град Дубровник, одавно постао у историјском поимању старог Дубровника прекретница у његовој свеукупној прошлости, објективној и културној, и гранични догађај према коме се све мјери. Та година била је повод за настанак два дјела – циклус пјесама *Дубровник – зимска прича*, коју је у импресијама „испричао“ Иван В. Лалић, и кратке драме *Кључеви светог Влаха Љубомира Симовића*. Све што је Лалић пјесничким оком видио сводило се, по ауторкином мишљењу, у стих *дисао сам тај ваздух чист од историје*, док је у Симовићевој драми у једној људској, личној драми сажета вијековна суштина дубровачког опстанка.

О мјесту које је Дубровник добио у српским романима 20. вијека, између осталих, *Ужице са вранама* Љубомира Симовића, *Опсади цркве Светог Спаса Горана Петровића*, *Деспоту и жртви* Добрила Ненадића, пише се у чланку *Стари Дубровник и Дубровчани у новијим српским историјским романима*. А о инспирисаности Милорада Павића Дубровником може се прочитати у раду *Контрапункт времена – дубровачке приче Милорада Павића*. Примјећујући да је у симболичкој прози Милорада Павића често извор прадоживљаја био у старом Дубровнику (у необичним при-

чама и легендама, у занимљивим фигурама и догађајима који су, стварни или фантастични, били изван уобичајеног реда ствари), Бојовићева истиче да се поигравање са асоцијацијама и реминисценцијама одвијало у Павићевој прози углавном на три начина: евокацијом као тренутном реакцијом на подстакнуто сјећање, успутним преплитањем мотива и уметањем заокружених прича, а затим је то конкретно објаснила на примјеру *Унутрашње стране ветра*, *Хазарском речнику* и неколико засебних прича (*Блејзер боје мора*, *Једанаести прст*, *Аеродром у Конављу*, *Вечера у Дубровнику*). И два српска романа оквир су за своју приповијест у цјелини или у дијеловима нашла у визији старог Дубровника *Караван Светог Влаха* Саше Хаџи Танчића и *Трг соли* Радослава Братића (*Дубровчани изван Дубровника – радост приповедања Саше Хаџи Танчића и Путеви соли Радослава Братића*).

У књизи су као додатак штампана два рада, *Деспот Стефан Лазаревић и Дубровник* и *Ломљење дуката за свећу – Дубровник и Света Гора*, који потврђују да су везе између Дубровачке републике и средњовјековне Србије биле богате и непрекидне од Немањиних времена до престанка постојања српске државе. Један дио тих веза потврђује однос између деспота Стефана Лазаревића и Дубровника, који се у раду на основу архивских докумената доказује. Преко кнегиње Милице и њеног сина Дубровчани су штитили своје трговце и њихова добра, молили су да се заузимају за њих код Турака у свим споровима, а кнегиња Милица и њен насљедник често су били упућени на Дубровник и његове услуге. Истиче се да је било обостраног разумијевања и усрдности, али, такође, обостраних оспоравања и расправа о дуговањима, измиривањима, потраживањима и сл. *Ломљење дуката за свећу Дубровник и Света Гора* рад је који расвјетљава један од најважнијих дога-

ђаја у историји односа између Дубровника и средњовјековне Србије, а то је припајање Дубровнику, за вријеме владавине цара Душана, дијела територије српске државе – полуострва Пељешца (Рата, Стонског рата) са градом Стоном, у којем је током једног вијека била устоличена српска епископија, и дијела обале. Прво је 1333. донесена одлука о уступању дијела српске земље Дубровнику, за што је српски краљ од дубровачке општине тражио годишње пет стотина млетачких перпера, нарушавањем цјеловитих православних насеља и потпуну заштиту православних цркава, свештеника и калуђера. О уступању Пељешца и о условима под којима се то може учинити преговарало се даље, а наредне године утврђене су појединости. Дубровчани су, и поред обећања датог краљу Душану, пренебрегли најважнији услов договора и одмах послѣ преузимања уступљених српских територија почели са покатоличавањем православног живља у Стону и на Пељешцу и исељавањем свештеника и калуђера. Нова повеља, издата у Призрену 1348. године, одређивала је да Дубровчани треба да плаћају пет стотина перпера сваке године о Ускрсу грчком манастиру Светог Михаила у Јерусалиму, а новом повељом десет година касније наређивано је да ако тај манастир опустоши, новац се даје манастирима на Светој гори, Хиландару и манастиру Светог Павла.

Злата Бојовић се од првих научних радова посветила историји књижевности епохе ренесансе и барока, истраживању извора, поетици и компаративистичким изучавањима, те објавила велики број књига и радова из ових области. И ова књига писана је са становишта сигурног познавања (оцијењеног у рецензији као вансеријско), књижевних и културноисторијских прилика старог Дубровника, те пружа потпуно сагледавање и препознавање дубровач-

Стари Дубровник у српској књижевности

ких тема у српској књижевности. Књига је илустрована сликама српских сликара Марка Мурата, Пеђе Милосављевића, Бошка Вукашиновића, Николе Бешевића, Паје Јовановића и других, на који-

ма је представљен Дубровник, што свакако доприноси богатству овог издања.

arezina.mirjana@gmail.com